

Takdim

Değerli Özgürlük Dostları,

liberal düşünce'nin Kış ve Bahar 2013 sayıları ile karşınızdayız. İki sayıyı birleştirmiş olmamız nedeniyle de oldukça yoğun bir sayı elinizde. Bu sayımızda başlıca üç ana başlık etrafında yazılarımız toplanmış durumda. Bu ana başlıklar, Liberalizm ve İslâm; Liberaller ve Muhafazakârlar ve Liberalizm ve Demokrasi.

Liberalizm ve İslâmın arasındaki ilişkinin mahiyetini anlamak çeşitli açılardan önem taşımaktadır. Eğer bu iki olgunun uyumu söz konusu değilse, 1- liberalizmin hâkim olduğu düşünülen Batı dünyasında yaşamakta olan Müslümanların hayatlarının sorunlu geçmesi, 2- İslâmın baskın olduğu toplumlarda liberal değer ve ilkelerin benimsenme ve uygulanma şansının yok denecek denli az olması beklenebilir.

Bu olumsuz beklentilerin arkasında yatan bazı ön kabûllere dikkatinizi çekmek isterim. Her iki olumsuz beklentinin altında da, homojen, tek-tip bir düşünce biçimi olarak liberalizmin hâkim olduğu bir Batı dünyasının varlığına karşılık, monolitik bir İslâm yorumunun sosyal, ekonomik ve siyasî hayata hâkim olduğu homojen bir Müslüman dünyanın var olduğu biçimindeki ön kabûller yatmaktadır. Eğer bu ön kabûller doğru ise, bu ön kabûllerden hareketle yapılan çıkarımların da mâkûl olacağı kabûl edilebilir. Ancak, bu ön kabûller oldukça tartışmalıdır.

İlk olarak, acaba Batı dünyasına hâkim olduğu düşünülen liberalizm epis-

temolojik ve ahlâkî ilkeleri ve bu ilkeler etrafında şekillenen idealleri hakkında herkesin hemfikir olduğu homojen bir ideoloji midir? Acaba liberalizm, esasen içinde bireylerin hayatlarını diledikleri gibi şekillendirebildikleri genel çerçeveyi sunan siyasî bir doktrin midir, yoksa genel çerçeve sunmakla kalmayıp bireylerin yaşamlarının içini de dolduran ilkeleri/değerleri sunan ahlâkî bir doktrin midir? İkinci olarak, acaba Müslüman dünyada üzerinde herkesin anlaştığı homojen bir İslâm yorumu bulunmakta mıdır? Bununla ilişkili olarak, acaba İslâm bireylere hayatlarını anlamlandırmalarına imkân sunan ahlâkî bir doktrin/ din olmasının yanı sıra diğer bireylerle dünyevî ilişkilerini nasıl düzenleyeceğini de bildiren siyasî bir doktrin midir?

Aytekin Özel, Bilal Sambur, Hasan Yücel Başdemir, Mustafa Erdoğan, Benedikt Koehler, Chris Berg ve Andrew Kemp ve Tanel Demirel'in bu sayıda yer alan yazıları bu sorunsallara bir cevap arayışının ürünleri olarak okumak mümkündür. Aytekin Özel, "İslâm ve Liberalizm İlişkisi: Mustafa Erdoğan Üzerinden Bir Değerlendirme" başlıklı yazısında, Mustafa Erdoğan'ın, "İslâm Ve Liberalizm: Bir Deneme" başlıklı çalışmasının kavramsal ve mantıki bir yeniden yorumlamasını sunuyor. Bilal Sambur, "İslâmizm, Dinperestlik ve İnsanlık Durumu" başlıklı makalesinde bir din olarak İslâm ile kapalı bir ideoloji olarak İslâmizm arasındaki temel niteliksel farka dikkat çekiyor. Hasan Yücel Başdemir, "İslâm ve Özgürlük: Negatifçi ve Pozitifçi Yaklaşımlar" başlıklı çalışmasında "Müslümanlar, özgür bir toplumun parçası mı olmak istiyorlar yoksa kendilerine özgü, özgür bir İslâm toplumu mu inşa etmek istiyorlar?" sorusunu ortaya atarak bu soruya verilecek cevabın özgürlük açısından çok farklı toplumsal düzenlere karşılık geleceğine işaret etmektedir. Başdemir'e göre, eğer Müslümanlar kendilerinin de dâhil olduğu, tüm farklılıklara açık bir toplumda eşit ve özgürce yaşamak istiyorlarsa bu negatif içerikli, klâsik liberal özgürlükçü bir topluma karşılık gelecektir. Öte yandan, eğer Müslümanlar, tüm toplumsal düzenlemelerin İslâmî hassasiyetlere göre yapıldığı, özgürlüğün, başkalarının haklarına zarar vermeyen eylemlerimizde kısıtlanmamak değil ama İslâmî olanı yapmak anlamına geldiği bir toplumda yaşamak istiyorlarsa, bu toplumun klâsik liberal anlayıştan uzak, pozitif özgürlükçü bir topluma karşılık geleceği açıktır.

Daha önceki çalışmalarında İslâm ve liberalizm arasındaki teorik uyumu vurgulamış ve Türkiye'nin cumhuriyet dönemi siyasî hayatında hegemonik konumda olan Kemalist ideolojinin, başta dindarlar olmak üzere toplumda makbul vatandaş statüsünde olmayan Alevîler ve gayri Müslimler gibi kesimlere yönelik ayrımcı ve baskıcı politikalarına dikkat çekmiş olan Mustafa Erdoğan, bu sayıda yer alan "İslâm, Çoğulculuk ve Ak Parti İktidarı" başlıklı makalesinde son on yılda iktidarda olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)'nin

farklılıklar karşısındaki tutumunu irdelemektedir. Erdoğan'a göre, Kemalist paradigma tarafından baskılanan dindar Müslümanların mağduriyetleri, AKP'nin gerçek anlamda iktidar olmasıyla birlikte büyük oranda ortadan kalkmıştır. Ancak, AKP yönetimi ve ona destek veren medyadaki temsilcileri Kemalist rejimin mağdur ettiği Alevîler ve gayri Müslim azınlıkların eskiden beri süregelen mağduriyetleri ile eski düzenin hegemonları ama yeni düzenin potansiyel mağdurları olarak görülebilecek "laikler" in endişelerine kayıtsız kalarak çoğulculuk karşısındaki tavır bakımından başarısız bir sınav vermektedir. Yine liberalizmin iktisadî ayağı olan kapitalizm ile İslâm arasındaki ilişkiyi ele alan Benedikt Koehler'in "İslâm'da Kapitalizmin Doğuşu" ve Chris Berg ve Andrew Kemp'in "İslâmın Serbest Piyasa Mirası" başlıklı makalelerini sırasıyla Uğur Altundal ve Pınar Duran'ın çevirileriyle ilginize sunuyoruz. Liberalizm ve İslâm başlığı altında son olarak, Tanel Demirel'in, Bedri Gencer tarafından kaleme alınmış *İslâm'da Modernleşme: 1839-1939* başlıklı eser hakkındaki kitap eleştirisine yer veriyoruz.

İkinci konu başlığımız olan "Liberaller ve Muhafazakârlar"ın altında liberalizm ve muhafazakârlık arasındaki teorik paralellik ve gerilimlerin yanı sıra bu iki ideolojiyi benimseyen çevrelerin Türkiye'deki ilişkilerinin doğasına eğilen çalışmalara yer veriyoruz. Bu doğrultuda Bengül Güngörmez "Siyasî Hayatın Huzursuz Kuzenleri: Liberaller ve Muhafazakârlar" başlıklı çalışmasında öncelikle bu iki ideoloji arasındaki teorik ilişkileri analiz ettikten sonra, Türkiye özelinde liberaller ve muhafazakârlar arasındaki ilişkiyi tartışmakta. Güngörmez, AKP iktidarının özellikle ilk döneminde vesayet rejiminin geriletilme aşamasında liberaller ve muhafazakârlar arasındaki olumlu işbirliğinin ardından, bu vesayet rejiminin geriletilmesi sonrasında muhafazakâr kesimin siyasetteki temsilcisi olan AKP'nin özgürlükler ve insan hakları konusundaki önceki ilkeli duruşundan tâviz verdiği ölçüde liberaller ile muhafazakârların ilişkisinin aldığı gerilimli hâle dikkat çekmekte. Bu konudaki bir diğer çalışma olan, "Muhafazakârlık ve Liberteryenizm İlişkisi: Füzyona Hayır Simbiyoza Evet" başlıklı yazıda Hayrettin Özler, Frank Meyer'in 1960'lı yıllarda Liberteryenizm ve muhafazakârlık arasında teorik bir uyumlaştırma çabası olarak ortaya attığı füzyonalizm düşüncesine "özgürlük ve erdem" kavramları etrafında eleştirel bir okuma sunuyor. Gülşen Kaya ise "Konservatif Liberalizm: Bir Türkiye İronisi" başlıklı çalışmasında Türkiye'de son yıllara değin etkinliğini sürdürmüş olan vesayet rejiminin mağdur ettiği kesimlerden dindar/muhafazakâr çevrenin önemli bir kesiminin özgürlükler karşısında "kendine Müslüman" duruşunu ortaya koyup eleştirmektedir. Kaya, yaşadıkları mağduriyetlere karşı liberalizmin haklar dilini benimseyerek mücadele eden dindar/muhafazakâr kesimi konservatif liberal olarak adlandırmakta. Kaya,

bu çevrenin kendileri dışında kalan grupların mağduriyetleri karşısında aynı ilkeli duruşu sergileyemediklerini ileri sürmekte. Kaya bu tezini, bu çevrenin cinsiyet eşitliği ve cinsel özgürlükler konularında almış olduğu dışlayıcı, kayıtsız tutum üzerinden tespit etmekte.

Dergimizin üçüncü alt dosyası liberalizm ve demokrasi arasındaki ilişkiye ayrılmış durumda. İzi Rousseau'ya kadar geri götürülebilecek cumhuriyetçi/ radikal demokratik gelenek, demokrasinin sınırlandırılmaması gerektiğinde ısrarcıdır. Onlara göre, liberalizmin kamusal alan ve özel alan ayrımı yapıp, siyaseti ve dolayısıyla demokratik karar alma mekanizmalarını kamusal alanla sınırlaması keyfidir. Onlara göre, özel alan da iktidar ilişkilerinin var olduğu bir alan olup siyasaldır. Bu nedenle liberalizmin özel alan olarak görüp siyasetin dışında bıraktığı alanlar da demokratik karar alma mekanizmalarına tâbi kılınmalıdır. Şüphesiz, liberaller demokratik yollardan alınmış kararların her halükarda haklı, âdil olacağı yönündeki bu yaklaşımın nerede duracağı konusunda endişelidirler. Bireylerin temel haklarının demokratik çoğunlukların hırslarına feda edilmesi tehlikesi karşısında liberaller tıpkı diğer yönetim biçimleri gibi demokrasinin de sınırlandırılması gerektiğini ileri sürerler. Barry Holden'a göre, liberal sıfatı, önüne geldiği yönetim biçimlerinin sınırlandırılmış, anayasal yönetimler olduklarına işaret eder. Bu çerçevede "liberal demokrasi" tamlamasındaki liberal sıfatı bu demokrasi biçiminin sınırlı bir demokrasi olduğunu ifade eder. İşte bu alt dosyada liberalizm ve demokrasi arasındaki bu gerilimli ilişkiye ve bu ilişkinin ortaya çıkardığı sorunsallara cevap arayan yazılara yer verdik. Bu doğrultuda, ilk olarak Hüseyin Bal'ın "Demokrasinin Performans İmkânı Olarak Çoğulculuk 2: Anthony H. Birch'te Siyasal Plüralizm" başlıklı çalışmasına yer veriyoruz. İkinci sırada Atilla Yayıllar'ın çevirisiyle Max Hucutt'ın, "Hayırseverliksiz Merhamet, Hürriyetsiz Özgürlük: Jean-Jacques Rousseau'nun Siyasal Fantezileri" başlıklı yazısını sunuyoruz. Bu başlık altındaki üçüncü yazımız, Devrim Özkan'ın "Aristokratik Liberalizmde Modern Devlet ve Demokratik Toplum" başlıklı makalesinden oluşuyor. Bu konudaki son yazımız, bir liberal demokraside iktidarın gücünün sınırlandırılmasına hizmet etmesi için başvurulmuş güçler ayrılığı prensibinin doğasına, pratikteki sınırlarına ilişkin bir çalışmadan, Serdar Korucu'nun "Yargısal Aktivizmin Kavramsal Analizi" başlıklı makalesinden oluşmakta.

Son olarak, bu üç dosya başlığına tam olarak oturmayan ama genel olarak liberalizm tartışması ekseninde dönen, Ahmet Taner'in "Çağdaş Liberalizmde Yeni Yol Ayrımı: Anarko Kapitalist Liberalizme Karşı Minimal Devletçi Liberalizm" başlıklı makalesini ve Bedri Gencer'in "Liberalizmin Kalbine Yolculuk" başlıklı eleştirel çalışmasını sizin ilginize sunuyoruz. Taner, çalışmasında her ikisi de liberal gelenek içerisinde yer alan, devletin katlanmak zorunda

olmadığımız bir kötülük olduğunu ileri süren anarko kapitalist düşünce ile devletin katlanmak zorunda olduğumuz bir kötülük olduğu ve fakat savunma ve yargı hizmetlerinin sunumuyla sınırlanması gerektiği yönündeki minimal devletçi düşünceyi karşılaştırmalı olarak tartışmakta ve tercihini minimal devletçi pozisyondan yana yapmaktadır. Gencer ise liberalizmin geleneksel (aslî) anlamı ile modern (ârızî) anlamı arasında ayırım yapmakta; geleneksel liberalizmin ticarî kapitalizmin, modern liberalizmin de sanayi kapitalizminin ürünü olduğunu söylemekte ve modern dönemde liberalizm ile kapitalizm arasında bir çelişki olduğunu ileri sürmektedir. Gencer'in bu görüşüne katılmıyorum. Gencer'in bu yaklaşımı, onun başarının siyasetçilerle ve işadamları arasında kapalı kapılar ardında yapılan anlaşmalara dayandığı ahbap-çavuş kapitalizmi (crony capitalism) ile başarının rekabete dayalı olarak en iyi mal ve hizmeti en iyi fiyata üretebilmeye dayandığı piyasa ekonomisi/kapitalizm arasında bir ayırım yapmamasından kaynaklanıyor gözükmektedir. Ahbap-çavuş kapitalizmi Gencer'in ticaret kapitalizmi dediği dönemde var olduğu gibi günümüz sanayi sonrası toplum döneminde de mevcuttur. Özgürlüğe tehdit oluşturan kapitalizm değil, ahbap-çavuş kapitalizmidir. Bu nedenle liberaller, tıpkı Adam Smith'in ticaret toplumu döneminde yaptığı gibi kapitalizme değil ahbap-çavuş kapitalizmine eleştiri oklarını yöneltmektedir.

Keyifli okumalar dileğiyle,

Dr. Bıcaq Şahin

Editör